

Ks. Szczepan PIESZCZUCH, *Kulturotwórcza inspiracja i wpływ chrześcijaństwa na rozwój antyku*, „Gaudentinum”, Poznań 1992, ss. 173.

Przeglądając bibliografie uotyczące pierwszych wieków chrześcijaństwa, szybko można się zorientować, że tematem cieszącym się niezwykle popularnością okazał się wzajemny stosunek chrześcijaństwa i hellenizmu. Zakres problematyki jest bardzo szeroki, ponieważ relacje rozwijającego się chrześcijaństwa w obrębie długowiekowej kultury helleńskiej były wielopłaszczyznowe. Toteż literatura naukowa, która powstała szczególnie w XX wieku, jest nadzwyczaj bogata. Dowodem tego jest np. włoskie tłumaczenie ciągle jeszcze aktualnego dzieła P. Wendlanda pt. *Die hellenistisch-römische Kultur in ihrem Beziehungen zum Judentum und Christentum* (Brescia 1986), do którego dołączona została bibliografia dotycząca wspomnianej problematyki, a mieszcząca się aż na 70 stronach. Tematami wiodącymi są m.in.: wpływ filozofii helleńskiej na rozwój myśli chrześcijańskiej, zagadnienie hellenizacji i dehellenizacji, stosunek Ojców Kościoła do kultury. Ostatnio coraz częściej mówi i pisze się o kolejnym problemie — tw. inkulturacji (lub akomodacji), czyli świadomej asymilacji i akceptacji osiągnięć kultury helleńskiej na gruncie chrześcijańskim.

Z zadowoleniem należy przyjąć książkę ks. Sz. Pieszczocha, którą ze względu na podjętą problematykę należy zaliczyć do wyżej wymienionej grupy tematycznej. Trzeba zaznaczyć, że jest to pierwsza publikacja z tej dziedziny napisana w języku polskim. Autora książki nie trzeba szerzej przedstawiać, ponieważ dzięki swej *Patrologii* znany jest wielu pokoleniom studentów w kraju, a poza nim poprzez liczne udziały w sympozjach międzynarodowych i członkostwo w zagranicznych stowarzyszeniach patrystycznych.

Ks. Sz. Pieszczoch w swej pracy podjął się szczególnego zadania, które sprecyzował w paragrafie wstępnym: „Wiele już stron napisano na temat zależności chrześcijaństwa od rozwijającej się pogańskiej kultury hellenistyczno-rzymskiej. Powstaje pytanie, jak wyglądała relacja odwrotna, tzn. ile świat późnego antyku zawdzięczał chrześcijaństwu dla swej promocji kulturowej, względnie czy inspiracja i wpływ chrześcijaństwa zapobiegały lub przynajmniej zmniejszały te wpływy dekadentkie, wywodzące się z przyczyn ogólnospołecznych i politycznych, które w sposób nieunikniony prowadziły do upadku ery antyku” (s. 7).

Książka składa się z czterech części, których tytuły są następujące: I — „Ogólna sytuacja kulturowa późnego antyku”, II — „Logos chrześcijański w kontakcie z kulturą antyku”, III — „Rozmiar i formy oddziaływania chrześcijańskiego etosu”, IV — „Wnioski i zakończenie”

W części pierwszej (ss. 9-32), wprowadzającej w zagadnienie, Autor przedstawił sytuację kulturową środowiska grecko-rzymskiego w tych czasach, kiedy chrześcijaństwo wkraczało w sposób nieodwracalny na arenę historii. Uwzględnił w niej różnorakie aspekty: sytuację polityczno-socjalną, formację kulturową i środki oddziaływania kulturowego.

Część druga (ss. 33-66) koncentruje swą uwagę na ukazaniu wpływu chrześcijaństwa na świat myśli antycznej z punktu widzenia logosu chrześcijańskiego. Autor opisuje rolę kultu chrześcijańskiego i znaczenie wysiłku intelektualnego pierwszych myślicieli chrześcijańskich ukształtowanego w formie pisanej, do której zalicza: pisma apologetyczne, polemiczne, egzegetyczno-kultyczne, spekulatywno-teologiczne i literackie (proza i poezja).

Natomiast w części trzeciej (ss. 67-156) zostało omówione oddziaływanie chrześcijańskiego etosu, który ukazany został w postaci rozwojowej: od wymogów etycznych Starego i

Nowego Testamentu, poprzez sugestie pism poapostolskich i apologetycznych, do zasad etycznych wypracowanych przez Ojców Kościoła na Wschodzie i Zachodzie. Szczególnie podkreślił Autor niektóre społeczne aspekty nauki Kościoła, m.in.: etykę rodzinno-mażeńską, stosunek do pracy, bogactwa, niewolnictwa, prawa, władzy państwowej, problemu wojny.

Zagłębiając się w treść wyszczególnionych wyżej części odnosi się wrażenie, że Autor tak bardzo wdał się w wyliczanie i prezentowanie szczegółów z działalności Kościoła oraz poszczególnych Ojców, że stracił z pola widzenia właściwy cel podjętej problematyki, tj. pokazanie rzeczywistych owoców i wyników tej inspiracji i wpływu chrześcijaństwa na rozwój antyku. Sam zresztą zaznacza, że „jest bardzo trudno udowodnić i wykazać ilu i jacy przedstawiciele pogańskiej kultury antycznej znaleźli się pod bezpośrednim wpływem chrześcijańskim i jak daleko ten wpływ sięgał” (s. 34). Dopiero ostatni paragraf części trzeciej zatytułowany „Podsumowanie” (ss. 152-156) zawiera faktyczne wnioski wynikające z badanego zagadnienia. Autor stwierdza m.in.: „maksymalizm wymagań etycznych Ewangelii (...) wzbudzał radość, a nawet entuzjizm” (s. 152), „wpływ moralności ewangelicznej i dyscypliny kościelnej zahamował gwałtowny rozkład instytucji małżeństwa” (s. 153), „prawodawstwo Konstantyna, łagodzące, pod wpływem Kościoła, surowość kar, zostało ograniczone” (s. 154), „chrześcijanie ostrożnie pozbywali się pogańskich uwarunkowań i obyczajów” (s. 155).

Zasadniczy trzon rozważań nad kulturotwórczą inspiracją chrześcijaństwa wieńczy stosunkowo krótka część czwarta (ss. 157-162) obejmująca zarówno kontynuację poprzednich myśli, tzn. ukazanie wpływu chrześcijaństwa na rozwój sztuki antycznej (ss. 157-160), jak i wnioski końcowe (ss. 160-162), które są jakby dalszym ciągiem wspomnianego już „Podsumowania”

Po lekturze części drugiej i trzeciej, w których przedstawione zostało bogactwo wartości chrześcijańskich, czytelnik właśnie w tej ostatniej partii książki chciałby być usatysfakcjonowany ukazaniem mu szerokiej panoramy różnopłaszczyznowych inspiracji na rozwój antyku w formie równie dogłębnie rozbudowanej jak części poprzednie.

Niezależnie od podanych zastrzeżeń książka długoletniego wykładowcy patrologii niewątpliwie wzbogaciła polską bibliografię patrystyczną. Jest rzeczą bardzo istotną, że autor tej pozycji stał się pionierem na gruncie polskim prezentując swoje badania dotyczące wzajemnej koegzystencji chrześcijaństwa i hellenizmu. Treść tej książki zachęci z pewnością czytelników do głębszego poznania skomplikowanej rzeczywistości pierwszych wieków chrześcijaństwa, a kompetentnych w tej materii do naukowego prześledzenia innych wątków omówionej problematyki.

Ks. Norbert Widok